

“SIFAT”IN BİR DAVA ŞARTI OLUP OLMADIĞI SORUNU

*Arş. Gör. Nazlı GÖREN-ÜLKÜ**

I. Genel Olarak

Medeni usul hukuku, maddi hukuk ile arasındaki güçlü ilişkiye karşın, bağımsız bir hukuk disiplindir. Bu sonucun kabulü ile, pek çok kurumun hangi hukuk alanına ilişkin olduğu da netlik kazanmıştır. Buna karşılık, halen bazı kurumların açıklanması ve bu kurumlara bağlanan sonuçlar yönünden belirgin sınırlar çizilememektedir. Davacı ve davalı sıfatı da, farklı görüşlerin ortaya konduğu bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır.

“Sıfat”ın açıklanmasında ve bir dava şartı olup olmadığının tespitinde, kuşkusuz her şeyden önce bu kurumun ait olduğu hukuk disiplininin tayinine ihtiyaç vardır. Bu aşamada, bağlantılı kavramların belirlenmesi de büyük önem taşımaktadır. O nedenle çalışmamızda, öncelikle, bu kavramlar üzerinde durulacak ve varılan sonuçlar ile bağlantılı olarak, davacı ve davalı sıfatının bir dava şartı olup olmadığı hususu açıklanmaya çalışılacaktır.

II. “Sıfat”ın Açıklanmasında Bir Dava Hakkı Unsuru Olarak Hakkın Tanımlanması İhtiyacı

* Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Medeni Usul ve İcra İflas Hukuku Anabilim Dalı.

Yargılamanın amacı, maddi gerçeğin temel alınması suretiyle sübjektif hakkın temin edilmesidir¹. Bu tanımın yaptığı vurgulardan biri de, kuşkusuz sübjektif hakka ilişkindir. Zira medeni yargılama, maddi hukukça tanınmış olan hakların korunmasına veya bu hakların teminine hizmet etmektedir². Görüldüğü üzere, medeni yargılama hukuku ile maddi hukuk arasında asla yadsınamayacak bir irtibat vardır. Bu irtibatın odağında ise, bir dava hakkı unsuru olarak “hak” kavramının yer aldığını söylemek herhalde yanlış olmayacaktır.

Gerçekten de, dava hakkı ile sübjektif hak çoğu zaman güçlü bir etkileşim içindedir. Pek çok halde dava hakkı, bir hakkın müeyyidesi olarak tezahür eder ve bu itibarla, hakkın fer’i niteliğindedir³. Ancak elbette ki, bu mutlak bir sonuç değildir. Bazı durumlarda, maddi hukuk anlamındaki hak, dava hakkı ile donatılmamıştır. Örneğin, zamanaşımına uğramış bir borcun hukuken sona erdiğini söylemek mümkün değildir. Bu halde, hak hala varlığını sürdürmekte iken, zamanaşımı def’i, bu hakka ilişkin dava ve takip hakkını sona erdiren bir nitelik arz etmektedir⁴. Bazı hallerde ise dava hakkının içeriği, maddi anlamda bir haktan yoksun bulunmaktadır. Örneğin menfi tespit davasında, bir hukuki ilişkinin yokluğunun tespitini talep eden davacı, sübjektif bir hakka dayanmamaktadır⁵. Keza, Alman Hukuku’nda

¹ **Gaul**, Friedhelm, Yargılamanın Amacı Güncelliğini Koruyan Bir Konu, Çev.: Deren-Yıldırım, Nevhis, İlkeler Işığında Medeni Yargılama Hukuku, (Der.: Yıldırım, M. Kamil), 5. Bası, İstanbul 2006, s.90; ayrıca bkz. **Alangoya**, Yavuz/**Yıldırım**, M. Kamil/**Deren-Yıldırım**, Nevhis, Medeni Usul Hukuku Esasları, 6. Bası, İstanbul 2006, s.28, dn.4b.

² **Alangoya/Yıldırım/Deren-Yıldırım**, s.31.

³ **Postacioğlu**, İlhan E., Medeni Usul Hukuku Dersleri, 6. Bası, İstanbul 1975, s.180 vd.

⁴ **Postacioğlu**, s.181.

⁵ Medeni yargılama hukukunda bağımsız bir dava çeşidini oluşturan tespit davasının, maddi hukuk anlamındaki hak kavramı ile bağdaşmadığını ilk olarak **Wach** ortaya atmıştır. Öyle ki, menfi tespit davası ile davacı, davalıya karşı kendisine ait maddi bir hak ileri sürmemektedir. Davacı, bu dava ile hakimden, bir hakkın mevcut olmadığını tespitini istemektedir (**Wach**, Adolf, Handbuch des Deutschen Civilprozessrechts, Erster Band, Leipzig 1885, s.16-17). Aynı hususu, müspet tespit davası için zikretmek de mümkündür. Zira, bu halde de maddi bir haktan ziyade, sadece bir hukuki ilişkinin tespiti talep edilmektedir (**Alangoya/Yıldırım/Deren-**

öngörülmiş olan⁶ ve tüketicilerin korunması amacını güden dernek davalarında, derneğe ait maddi hukuka ilişkin bir haktan bahsedebilmek mümkün gözükmemektedir⁷. O halde, dava hakkı⁸ ile sübjektif hakka ayniyet tanımak uygun olmayacaktır⁹.

III. Taraf Teorileri Işığında “Sıfat” Kavramının Yeniden Ele Alınması İhtiyacı

Günümüzde etkisini kaybetmiş olan maddi anlamda taraf teorisine göre, maddi ve şekli hukuk bir arada kabul edilmektedir. Öyle ki, bu teorinin taraftarlarına göre taraf, bir yandan dava ilişkisinin, diğer yandan ise hukuki işlemin süjesidir¹⁰. Bir başka ifade ile, bu teori uyarınca maddi hukuka ilişkin hak, davanın şartlarındandır¹¹.

Yıldırım, s.222; **Kuru**, Baki, Hukuk Muhakemeleri Usulü, C.II, 6. Bası, İstanbul 2001, s.1418; **Kuru**, Baki/**Arslan**, Ramazan/**Yılmaz**, Ejder, Medeni Usul Hukuku, 17. Bası, Ankara 2006, s.321; **Üstündağ**, Saim, Medeni Yargılama Hukuku, 7. Bası, İstanbul 2000, s.324 vd.).

⁶ Türk Hukuku’nda karş. Sendikalar Kanunu m.32, b.3; ayrıca bu konuda bkz. **Deren-Yıldırım**, Nevhis, Türk, İsviçre ve Alman Medeni Usul Hukukunda Kesin Hükümün Sübjektif Sınırları, İstanbul 1996, s.25, dn.82.

⁷ **Deren-Yıldırım**, Kesin Hüküm, s.25; aynı yazar, Kollektif Hukuki Himaye Medeni Usul Hukukunda Sonun Başlangıcı mı, Etkin Hukuki Himayenin Vazgeçilmez Unsuru mu? (II), YD, 1997, S.3, s.313 ve aynı yer dn.123’te anılan yazarlar, s.316-317; ayrıca bkz. **Gaul**, s.85; aksi yönde: **Jauernig**, Othmar, Zivilprozessrecht, 28. Auflage, München 2003, s.77; **Schilken**, Eberhard, Zivilprozessrecht, 4. Auflage, Köln/Berlin/Bonn/ München 2002, s.149.

⁸ Medeni yargılama hukukunun maddi hukuktan bağımsızlaşması sonucu (bkz. **Windscheid**, Bernhard, Die Actio des Römischen Zivilrechts vom Standpunkte des heutigen Rechts Neudruck der Ausgabe Duesseldorf 1856-Aalen 1969, s.182 vd.), “hak” kavramı da her iki hukuk sahası için farklı anlamlar kazanmış oldu. Günümüzde “usuli hak”tan bahsedilmektedir. Geliştirilen bu yeni kavram, bir hayat olayına dayanarak bir hukuki sonucu talep hakkını ifade etmektedir (**Rosenberg**, Leo/**Schwab**, K. Heinz/**Gottwald**, Peter, Zivilprozessrecht, 16. Auflage, München 2004, s.614; **Schilken**, s.120).

⁹ Bu konuda ayrıca bkz. **Belgesay**, M. Reşit, Dava Teorisi, İstanbul 1943, s.7 vd.

¹⁰ **Deren-Yıldırım**, Kesin Hüküm, s.16, dn.6’da anılan yazarlar; ayrıca aynı yönde bkz. Yarg. 14.HD., 27.12.2001 t., E.8555/K.8995: “...Taraf ehliyeti, davada taraf olabilme yeteneğidir. Medeni haklardan yararlanma ehliyeti (hakkı) bulunan herkes

Maddi hukuka ilişkin hakkın, bir dava şartı olarak kabul edilmesi halinde, bu hakkın varlığının ya da yokluğunun tespiti sorununun nasıl aşılacağı da cevapsız kalmaktadır. Zira dava şartlarının sağlanamamış olması, davanın esasına girişebilmek bakımından bir engel teşkil etmektedir. Halbuki, davada taraf olarak yer alan davacı ve davalının, aynı zamanda davaya konu olan maddi hukuk ilişkisinin de tarafı olup olmadıkları, ancak davanın esas bakımından incelenmesi ile tespit edilebilecek bir meseledir. O halde, maddi hukuk anlamındaki hak nasıl olur da bir dava şartı olarak kabul edilebilir?

Bugün bazı hallerde, maddi hukuk ilişkisinin süjesi olmayan kişiler de kendi adlarına, davanın tarafı olarak hukuki himaye talebinde¹² bulunabilmektedirler¹³. Maddi anlamda taraf teorisi, bu durumu açıklayamamaktadır. Bundan başka, menfi tespit davası bakımından da bir açmazla karşı karşıya kalınmaktadır. Zira, maddi hukuk ilişkisinin tarafı olmayan kişi, davada taraf olarak yer almaktadır. O halde, “kim maddi hukuk ilişkisinin süjesi ise, taraf odur” şeklindeki bir çıkarımın kabulü mümkün görünmemektedir¹⁴.

Maddi anlamda taraf teorisine karşı olarak geliştirilmiş şekli anlamda taraf teorisini savunanlara göre¹⁵ “taraf”, mahkeme önünde kendi

taraf ehliyetine de sahiptir. Ancak taraf ehliyetine sahip bulunmak davacı olabilmek için yeterli değildir. Aynı zamanda davacılık sıfatına da (aktif husumet ehliyeti) sahip olmak gerekir. Dava, sübjektif hakkı ihlal edilen kişinin mahkemeden hukuki koruma istemesidir. Davayı da ihlal edilen hakkın sahibi açabilir...” (YKD 2002, S.3, s.413).

¹¹ **Deren-Yıldırım**, Kesin Hüküm, s.16.

¹² Bu kavram hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **Deren-Yıldırım**, Nevhis, Dava Şartı Olarak Hukuki Himaye İhtiyacına Eleştirel Bir Bakış, YD, 1995, S.3, s.224 vd.

¹³ Bkz. İİK m.226; m.245; m.94; MK m.146; m.593.

¹⁴ **Alangoya**, Yavuz, Yargılama Sırasında Taraf (Yanda) İradı Olarak Meydana Gelen Değişme Hakkında Düşünceler, MHAD, 1969, S.5, s.133; **Alangoya/Yıldırım/Deren-Yıldırım**, s.123; **Deren-Yıldırım**, Kesin Hüküm, s.16, 17 ve 19.

¹⁵ **Alangoya**, s.134; **Alangoya/Yıldırım/Deren-Yıldırım**, s.123; **Bilge**, Necip/Önen, Ergun, Medeni Yargılama Hukuku Dersleri, 3. Bası, Ankara 1978, s.223; **Deren-Yıldırım**, Kesin Hüküm, s.18; aynı yazar, Gedanken zum formellen Parteibegriff, Prof. Dr. Kostas Beys'e Armağan (Festschrift für Prof. Dr. Kostas E.

adına hukuki himaye talep eden (davacı) ve kendisine karşı hukuki himaye talep edilen (davalı) kişidir¹⁶. Tarafın kim olduğunun tayini için dava dilekçesi göz önünde tutulmalıdır¹⁷. Bu teori, yukarıda anılan pek çok usul hukuku sorununa çözüm sunmaktadır.

Bütün bu açıklamaların ışığında, “sıfat” kavramının yargılama prosedürü bakımından içeriği de şekillenmektedir. Elbette ki, son derece güçlü bir etkileşim içinde olan kavramlara, birbirlerinden tamamıyla bağımsız anlamlar yüklemeye imkan bulunmamaktadır. Buna karşılık, farklı hukuk disiplinlerine ait kavramları, birbirlerinin içeriği ile ifade etmek çok daha sakıncalı olacaktır. Bu hassas dengeyi temin etmek, şüphesiz medeni yargılama hukukunun kendi prensiplerini dikkate almak ile mümkün olacaktır. O halde, “maddi hak” kavramı karşısında, “usuli hak” kavramının; “maddi hukuk ilişkisinin süjesi” kavramı karşısında, “dava dilekçesinde taraf olarak yer alan davacı ve davalı” kavramının benimsenmesi, medeni yargılama hukukunun kendi iç yapısı ile uyum göstermektedir. Varmış olduğumuz bu sonuç, “sıfat” kavramının usuli bir öge olarak kabulünü engellemektedir. Bu durumda, maddi hukuka ait bir meselenin yargılamanın esasına geçilmeksizin tespitinin nasıl yapılabileceği izaha muhtaç bir soru olarak karşımıza çıkmaktadır.

Beys), Athen 2003, s.251, 265 vd.; **Guldener**, Max, Schweizerisches Zivilprozessrecht, 3. Auflage, Zürich 1979, s.124; **Jauernig**, s.57; **Kuru**, Baki, Hukuk Muhakemeleri Usulü, C.I, 6. Bası, İstanbul 2001, s.887, 1157; aynı yazar, Dava Şartları, Ord.Prof. Sabri Şakir Ansay’ın Hatırasına Armağan, Ankara 1964, s.126 vd.; **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s.278, 308; **Pekcanitez**, Hakan/**Atalay**, Oğuz/**Özekes**, Muhammet, Medeni Usul Hukuku, 5. Bası, Ankara 2006, s.179; **Rosenberg /Schwab/Gottwald**, s.235; **Schilken**, s.39-40; **Üstündağ**, s.387; bu konuda ayrıca bkz. **Sunar**, Gülcan, Şekli Anlamda Taraf Kavramını Kabul Etmenin İcra ve İflas Hukukunda Doğurduğu Sonuçlar, Prof. Dr. Ergun Önen’e Armağan, İstanbul 2003, s.334 vd.

¹⁶ **Alangoya**, s.134; **Alangoya/Yıldırım/Deren-Yıldırım**, s.123; **Deren-Yıldırım**, Kesin Hüküm, s.18, 20; aynı yazar, Parteibegriff, s.253; **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s.178.

¹⁷ **Deren-Yıldırım**, Kesin Hüküm, s.20; **Kuru**, C.I, s.886, 1157; **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s.278, **Üstündağ**, s.387 vd.; **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s.178-179.

IV. “Dava Şartı” Kurumunun Açıklanması ve “Sıfat”ın Bir Dava Şartı Olup Olmadığı Sorunu

Bir davanın esası hakkında incelemeye geçilebilmesi ve bunun ardından esas hakkında hüküm tesis edilebilmesi için varlığı ya da bazı hallerde yokluğu zorunlu olan geçerlilik şartları, “dava şartları”¹⁸ olarak ifade edilmektedir¹⁹. Belirtmek gerekir ki, dava şartları, davanın ikame edilmiş sayılması bakımından değil, mahkemenin davanın esasına girişebilmesi bakımından gerekli olan şartlardır. O halde dava şartları, usul hukuku ilişkisinin varlık şartları değil; mevcut bir usul hukuku ilişkisinin geçerlilik şartları, bir başka ifade ile, esas hakkında hüküm verilebilme şartlarıdır²⁰. Bu şartların sağlanamaması durumunda, dava her halde açılmış sayılacak, fakat dava şartı yokluğundan; usulden reddolunacaktır.

Doktrinde, “sıfat” kavramı türlü şekillerde tanımlanmıştır. Ancak, farklı tanımların mevcudiyetinin yanı sıra, terminoloji birliği de bulunmamaktadır. Her ne kadar farklı kavramlar da olsa, “sıfat”ı ifade etmek maksadı ile, bazı yazarlarca “dava takip yetkisi” kavramının kullanıldığı görülmektedir²¹. Yargıtay’ın ise pek çok kararında “husumet” kavramına yer

¹⁸ Hukuk Muhakemeleri Usulü Kanunumuz’da, dava şartlarına ilişkin açık bir düzenleme mevcut olmamakla birlikte, Kanun’un 188’inci maddesinin son fıkrasında yer alan, “*hakimin re’sen nazarı dikkate alması kanunen iktiza eden hususlar*” ifadesi ile kastolunanın, dava şartları olduğu kabul edilmektedir (bkz. **Üstündağ**, s.282). Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu Tasarısı’nın 119’uncu maddesinde ise, dava şartlarının ne olduğu açık bir düzenleme ile yasal ifadeye kavuşturulmuştur. İsviçre Federal Usul Kanunu Tasarısı’nın 54’üncü maddesinde de aynı yönde bir hüküm yer almaktadır. Ancak, doktrinde bazı yazarlarca, 119’uncu maddede sayılan kurumlara ilişkin hükümlerde, bunların birer dava şartı olduğunu gösteren düzenlemeler yapmanın daha iyi bir çözüm olacağı, zira madde metnindeki gibi bir sayımın bazı güçlükleri beraberinde getirebileceği ileri sürülmektedir (**Alangoya, Yavuz/Yıldırım, M. Kamil/Deren-Yıldırım, Nevhis**, Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısı, İstanbul 2006, s.62-63).

¹⁹ **Alangoya/Yıldırım/Deren-Yıldırım**, s.210; **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s.303; **Önen, Ergun**, Medeni Yargılama Hukuku, Ankara 1979, s.148.

²⁰ **Alangoya/Yıldırım/Deren-Yıldırım**, s.210.

²¹ Bkz. **Bilge Önen**, s.411.

verdiği, üstelik bu kavramın aynı zamanda dava ve taraf ehliyeti ile kimi zaman dava takip yetkisini ifade etmek üzere kullanıldığı görülmektedir²². O halde, “husumet” ile neyin kastedildiğini tayin edebilmek, her somut olayın ayrı ayrı ele alınması ile mümkün olabilecektir²³.

Postacıoğlu'na göre sıfat, bir davada husumeti yöneltebilmek iktidarını veren hukuki bir duruma aidiyeti ifade eden, nam ve vasıftır²⁴.

Üstündağ, sıfatın, medeni hukuktaki tasarruf ehliyetine karşılık geldiğini kabul etmekte²⁵ ve bu ehliyetin, bir kişi ile hak veya haklar çevresi, özellikle bir mamelek arasındaki ilişkiyi ifade ettiğini belirtmektedir²⁶.

Kuru, sıfatı, dava konusu sübjektif hak (dava hakkı) ile taraflar arasındaki ilişki olarak tanımlamaktadır²⁷.

Önen ise, açılan bir davada taraf olma ve bu davayı kovuşturma yeteneğine sahip olan kişinin, ayrıca o dava için yetkili de olması, yani davanın gerçek davacısı ve davalısı olma durumunu “sıfat” sahibi olmak şeklinde ifade etmektedir²⁸.

Yukarıda yer verilmiş olan tanımlar için kesişme noktası şüphesiz, sıfatın maddi hukuk boyutudur ki, bu ise bambaşka bir tartışma konusu olarak karşımıza çıkmaktadır. Her ne kadar yapılan tanımlarda, konunun bu yönü açıkça öne çıkmakta olsa da, sıfatın bir maddi hukuk kurumu olduğu hususu, aşağıda da açıklanacağı gibi, doktrinde üzerinde hemfikir olunan bir mesele değildir.

²² Husumet kavramının, taraf ehliyeti yerine kullanıldığı kararlara örnek olarak bkz. Yarg. 18.HD, 28.06.2004 t., E.4688/K.5394 (YKD 2004, S.12., s.1857); 10. HD, 29.01.2004 t., E.2003-10175/K.2004-605 (YKD 2004, S.10, s.1539); dava ehliyeti için bkz. 2.HD, 15.09.1975 t., E.6688/K.6735 (YKD 1976, S.2, s.147); dava takip yetkisi için bkz. 10. HD, 01.12.1980 t., E.6254/K.9697 (YKD 1981, S.3, s.315).

²³ *Kuru*, C.I, s.1157; *Kuru/Arslan/Yılmaz*, s.277.

²⁴ s.218.

²⁵ Aynı yönde: *Bilge/Önen*, s.411; *Postacıoğlu*, s.218.

²⁶ s.301; aynı yönde: *Bilge/Önen*, s.411.

²⁷ s.1157; aynı yönde: *Kuru/Arslan/Yılmaz*, s.278.

²⁸ s.65.

Bilge/Önen, sıfatı, maddi hukuk bakımından belli bir hak üzerinde hukuken geçerli bir şekilde tasarruf etme; usul hukuku bakımından da, genel olarak değil, yine belli bir davaya ait işlemleri yapabilme iktidarı olarak tanımlanmaktadır²⁹. Aslına bakılırsa, yapılan tanımın ikinci kısmı, açık bir biçimde “dava takip yetkisi”ni karşılamaktadır. Ancak yazarlar, dava takip yetkisini bağımsız bir usul hukuku kurumu olarak kabul etmediklerinden, dava takip yetkisi ile sıfatın aynı kişide birleştiği sonucuna varmaktadırlar. Bir başka ifade ile, davada taraf olarak yer alabilmek ve gerekli usuli işlemleri gerçekleştirebilmek için gereken yetkinin menşeyini maddi hukuk anlamındaki hak teşkil etmektedir ki, yazarlara göre bu durum, eşyanın tabiatından kaynaklanmaktadır. O halde, sıfatı ayrı bir dava şartı olarak aramaya dahi ihtiyaç yoktur. Zira, hak ile dava takip yetkisi zaten bir aradadır. Ancak, maddi hak sahibinin dava takip yetkisini haiz olmadığı bazı ayrık hallerde³⁰, sıfat bir dava şartı olarak dikkate alınmalıdır. Bu ayrımı izah eden ifadeler ise şöyledir: “...belli bazı davaları takip etme yetkisi bazı kişilere, içinde buldukları durum veya haiz oldukları sıfat dolayısı ile, tanınmış bulunabilir; bu sıfat kalmadığı zaman, o kimselerin dava takip yetkileri de sona erer. Hak sahibi, davasını bizzat takip ettiği sürece sıfatın mevcudiyetini ayrıca araştırmaya lüzum yok ise de, hak sahibinden başkası haiz olduğunu iddia ettiği sıfat dolayısı ile, davayı takip etmekte olduğu takdirde, sıfat dava şartı olarak nazara alınmak gerekir.”³¹.

Kanaatimizce, böyle bir sonucu kabul etmek uygun değildir. Her şeyden önce, yer verilen bu ifadelerdeki aksine, sıfat ile dava takip yetkisi birbirinden bağımsız iki ayrı kavramdır. Bundan başka, yazarlara göre hak sahipliği ile dava takip yetkisinin birleştiği hallerde dahi, hak sahipliğinin tespiti işi, davanın esas yönünden incelenmesine tabi bir meseledir. Üstelik, davayı bizzat takip eden kişinin hak sahibi olup olmadığı hangi kriter dahilinde tespit olunacaktır? Hangi hallerde sıfat şartının yerine getirildiği kabul edilip, ayrıca araştırılmasına ihtiyaç duyulmayacaktır? Bütün bu sorular yanıtız kalmaktadır.

²⁹ s.411.

³⁰ Bkz. yukarıda dn.13.

³¹ **Bilge/Önen**, s.412; aynı yönde: **Postacıoğlu**, s.218-219.

Sıfatı bir dava şartı olarak kabul eden *Postacıoğlu*'na göre ise, sıfatın yokluğu bakımından reddedilen dava, esas bakımından reddedilmiş sayılmamaktadır³². Ancak, bu sonucun kabulü hukuk tekniği bakımından mümkün değildir. Zira, dava şartları yukarıda da izah edildiği üzere, davanın esası hakkında incelemeye geçilebilmesi ve bunun ardından esas hakkında hüküm tesis edilebilmesi için varlığı ya da bazı hallerde yokluğu zorunlu olan geçerlilik şartlarıdır³³. O halde, sıfatın varlığı esas yönünden bir inceleme yapılmaksızın nasıl tetkik edilebilecektir? Üstelik, sıfat bir dava şartı olarak kabul edildiği takdirde, hakimin tetkik yetkisinin sınırları nasıl belirlenecektir? Öyle ki, dava malzemesinin taraflarca getirilmesi ilkesinin sınırlarından bir tanesini de, dava şartları teşkil etmektedir. Hakim, dava şartlarını görevinden ötürü resen araştıracaktır. Taraflarca getirme ilkesinin geçerli olduğu bir davada, davanın esasına ilişkin bir mesele olan “sıfat”ın araştırılması hususunda söz konusu ilke karşısında nasıl bir vaziyet alınacaktır?

Kuru ise, sıfatı bir dava şartı olarak kabul etmemekle ve bu kavramı maddi hukuka ait saymakla birlikte, sıfatın bulunmaması durumunda dava konusu hakkın esası hakkında bir karar verilemeyeceğini ifade etmektedir. Yazar bu konuyu şöyle örneklendirmektedir: “...bir alacak davasında davacı olma sıfatı o alacağın alacaklısına aittir. Alacak davası, o alacağın alacaklısından başka (üçüncü) kişi tarafından açılırsa, (dava konusu alacağın mevcut olmadığından dolayı değil) davacının davacı sıfatına sahip olmadığından (sıfat yokluğundan, husumetten) dolayı reddedilir.”³⁴.

³² s.219 vd.

³³ Bkz. yukarıda dn.18 civarı.

³⁴ s.1157-1159; **Üstündağ**, s.302, dn.62; bu yönde bkz. Yarg. 1.HD., 28.02.2000 t., E.1781/K.2086: “...Dava, muris muvazaası hukuksal nedenine dayalı tapu iptali tescil isteğine ilişkindir. Mahkemece, davacının dava açma sıfatı bulunmadığından bahisle davanın reddine karar verilmiştir. Gerçekten davacı üçüncü kişi durumundadır...” (YKD 2000, S.10, s.1509).

Ancak, böyle bir durumda sadece davanın esas bakımından reddi söz konusu olabilir³⁵. Zira hakimin, işin esasına girmeden; davacı bakımından ileri sürülen alacak hakkının gerçekten bulunup bulunmadığını tespit etmeden, davayı sıfat yokluğundan reddetmesi mümkün değildir³⁶. O davada konu edilen hak bakımından bir tespit yapılmakta; davacının ileri sürülen alacak hakkına sahip olmadığı hükme bağlanmaktadır. Çekişmeli maddi hukuk ilişkisinin tarafı olmayan kişinin, bu ilişkiye dair bir dava açması durumunda, bu davanın haksız olmasından ötürü reddi söz konusu olmaktadır³⁷. Bu nedenle, sıfat yokluğu halinde dava konusu hakkın esas bakımından karar verilemeyeceği şeklinde bir sonuca varmak kanaatimizce uygun görünmemektedir.

Bütün bu açıklamalardan sonra, dava şartlarının usul hukukuna tabi olduğunu³⁸ ve sıfatın, bir dava şartı olarak kabul edilemeyeceğini ifade etmeliyiz³⁹. Zira sıfat, doğrudan doğruya maddi hukuka ait bir kavramdır⁴⁰. Mevcudiyeti, ancak davanın esasına girildikten sonra, esas hakkında verilecek hükümle belli olacaktır⁴¹. Sıfatın yokluğu halinde de, dava esastan reddedilecektir⁴².

³⁵ **Alangoya/Yıldırım/Deren-Yıldırım**, s.133; **Pekcanitez/Atalay/Özkes**, s.184; **Üstündağ**, s.311.

³⁶ Bir davanın hem husumet, hem de esastan reddedilemeyeceği yönündeki bir ayırımın ilk defa açıkça ifade edildiği bir karar olarak bkz. Yarg. 7.HD, 04.11.1976 t., E.11879/K.12604 (YKD 1978, S.1, s.37); ayrıca bkz. **Alangoya/Yıldırım/Deren-Yıldırım**, s.133.

³⁷ **Üstündağ**, s.306.

³⁸ **Üstündağ**, s.307.

³⁹ **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s.279, 308; **Pekcanitez/Atalay/Özkes**, s.184; Yargıtay, sıfat yokluğunun mahkemece resen gözetileceği esasını benimsemektedir (bkz. HGK, 06.12.1995 t., E.4-493/K.1075, İzmBD 1996, S.1, s.83 vd.). Ancak bu esastan hareket ile, Yargıtay'ın sıfatı bir dava şartı olarak kabul ettiği sonucuna varılmaz. Burada vurgulanmak istenen, sıfatın bir def'i değil, taraf olarak gözüken kişiler arasında dava hakkının doğumuna engel teşkil eden bir itiraz niteliğinde olduğudur (**Kuru, C.I**, s.1195).

⁴⁰ **Kuru, C.I**, s.1194; **Üstündağ**, s.311.

⁴¹ Yarg. 14.HD, 01.11.1999 t., E.6046/K.7424 (YKD 2000, S.8, s.1242).

⁴² **Alangoya/Yıldırım/Deren-Yıldırım**, s.133; **Üstündağ**, s.308.

SONUÇ

Medeni yargılama hukuku, medeni hukuktan bağımsız bir kurallar bütünüdür. Bu yapısı nedeni ile, yargılama hukukuna ait kavramların açıklanmasında maddi hukukun esas alınması doğru sonuçlar vermeyecektir. Zira, farklı hukuk disiplinleri farklı kavramların kabulünü zorunlu kılmaktadır.

Sıfatın bir dava şartı olup olmadığını tespit ederken, konuyla irtibatlı kavramların netleştirilmesinde de, bu farklılığın dikkate alınması gerekmektedir. Bu gerekliliğin sonucunda, öncelikle yargılama hukukundaki hak ile maddi hak birbirinden ayrılmıştır. Dava hakkının, doğrudan maddi hakka tabiyetinden vazgeçilmesi medeni yargılamanın olanak tanıdığı pek çok ayrık halin açıklanmasında kolaylık sağlamıştır. Ayrıca, bir davanın tarafı kimdir sorusuna yanıt ararken, dava hakkı bakımından varılan bu sonuç da yol gösterici olmuştur.

Bugün çoğunluğun kabul ettiği, şekli anlamda taraf teorisidir. Bu teorinin benimsenmesi ile, sıfatın bir dava şartı olarak kabulüne olanak kalmamıştır. Zira taraf olabilmek, hakkın sahibi olmak şartından bağımsız kabul edilmiştir. O halde, esasa girişebilme şartlarını ifade eden dava şartları arasında sıfat yer almamaktadır. Kaldı ki, sıfatın bir dava şartı olarak kabulüne, medeni yargılama hukukunun kendi iç disiplini bakımından da imkan yoktur. Dava şartları, usul hukukuna ilişkin şartlardır, halbuki sıfat, bir maddi hukuk konusudur. Dava şartları, davanın esas yönünden incelenmesine geçilmeden önce hakim tarafından resen araştırılması gereken unsurlardır. Buna karşılık, tarafın davada sıfatının olup olmadığı ancak davanın esas bakımından incelenmesi ile tespit edilebilecek bir husustur. Üstelik bu tespit, aynı zamanda uyumsuzluğu esas yönünden de çözecek niteliktedir. Zira gerek davacı, gerekse davalı bakımından sıfat yokluğu, o dava bakımından ancak davacının haksızlığının tespiti ile anlaşılabilir. Bu tespit ise, şüphesiz davanın esasına ilişkindir.

O halde, sıfatın varlığı ya da yokluğu, davanın esasına ilişkin verilecek karar ile tespit edilebilecektir. Davanın sıfat yokluğundan reddi, davanın haksızlığını ifade etmekte ve bu tespit, davanın tarafları arasında

kesin hüküm etkisini haiz olmaktadır. Uyuşmazlığın maddi yönüne ilişkin bu hususun bir dava şartı olarak kabul edilmesine olanak yoktur.

BİBLİYOGRAFYA

ALANGOYA, Yavuz. Yargılama Sırasında Tarafta (Yanda) İradi Olarak Meydana Gelen Değişme Hakkında Düşünceler, MHAD, 1969, S.5, s.125-194.

ALANGOYA, Yavuz / YILDIRIM, M. Kamil / DEREN - YILDIRIM, Nevhis. Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısı, İstanbul 2006.

ALANGOYA, Yavuz / YILDIRIM, M. Kamil / DEREN - YILDIRIM, Nevhis. Medeni Usul Hukuku Esasları, 6. Bası, İstanbul 2006.

BELGESAY, M. Reşit. Dava Teorisi, İstanbul 1943.

BİLGE, Necip / ÖNEN, Ergun. Medeni Yargılama Hukuku Dersleri, 3. Bası, Ankara 1978.

DEREN - YILDIRIM, Nevhis. Dava Şartı Olarak Hukuki Himaye İhtiyacına Eleştirel Bir Bakış, YD, 1995, S.3, s. 224-243.

DEREN - YILDIRIM, Nevhis. Gedanken zum formellen Parteibegriff, Prof. Dr. Kostas Beys'e Armağan (Festschrift für Prof. Dr. Kostas E. Beys), Athen 2003, s. 251-266. (kıs.: Parteibegriff).

DEREN-YILDIRIM, Nevhis. Türk, İsviçre ve Alman Medeni Usul Hukukunda Kesin Hükümün Subjektif Sınırları, İstanbul 1996. (kıs.: Kesin Hüküm).

DEREN - YILDIRIM, Nevhis. Kollektif Hukuki Himaye Medeni Usul Hukukunda Sonun Başlangıcı mı, Etkin Hukuki Himayenin Vazgeçilmez Unsuru mu? (II), YD, 1997, S.3, s. 308-328.

GAUL, H. Friedhelm. Yargılamanın Amacı Güncelliğini Koruyan Bir Konu, Çev.: Deren-Yıldırım, Nevhis, İlkeler Işığı Altında Medeni Yargılama Hukuku, (Der.: Yıldırım, M. Kamil), 5. Bası, İstanbul 2006, s.72-103.

GULDENER, Max. Schweizerisches Zivilprozessrecht, 3. Auflage, Zürich 1979.

JAUERNIG, Othmar. Zivilprozessrecht, 28. Auflage, München 2003.

KURU, Baki. Dava Şartları, Ord. Prof. Sabri Şakir Ansay'ın Hatırasına Armağan, Ankara 1964, s.109-147.

KURU, Baki. Hukuk Muhakemeleri Usulü, C.I ve C.II, 6. Bası, İstanbul 2001. (kıs.: C.I ve II)

KURU, Baki / ARSLAN, Ramazan / YILMAZ, Ejder. Medeni Usul Hukuku, 17. Bası, Ankara 2006.

ÖNEN, Ergun. Medeni Yargılama Hukuku, Ankara 1979.

PEKCANITEZ, Hakan / ATALAY, Oğuz / ÖZEKES, Muhammet. Medeni Usul Hukuku, 5. Bası, Ankara 2006.

POSTACIOĞLU, İlhan E. Medeni Usul Hukuku Dersleri, 6. Bası, İstanbul 1975.

ROSENBERG, Leo / SCHWAB, K. Heinz / GOTTWALD, Peter. Zivilprozessrecht, 16. Auflage, München 2004.

SCHILKEN, Eberhard. Zivilprozessrecht, 4. Auflage, Köln / Berlin / Bonn / München 2002.

SUNAR, Gülcan. Şekli Anlamda Taraf Kavramını Kabul Etmenin İcra ve İflas Hukukunda Doğurduğu Sonuçlar, Prof. Dr. Ergun Önen'e Armağan, İstanbul 2003, s.333-355.

ÜSTÜNDAĞ, Saim. Medeni Yargılama Hukuku, 7. Bası, İstanbul 2000.

WACH, Adolf. Handbuch des Deutschen Civilprozessrechts, Erster Band, Leipzig 1885.

WINDSCHEID, Bernhard. Die Actio des Römischen Zivilrechts vom Standpunkte des heutigen Rechts Neudruck der Ausgabe Duesseldorf 1856-Aalen 1969.

